

VLAAMSE COMMISSIE ONROEREND ERFGOED

ADVIES VCOE 2017|005 VAN 19 JANUARI 2017

OVER DE VASTSTELLING VAN DE INVENTARIS VAN ARCHEOLOGISCHE ZONES VOOR ZES PREHISTORISCHE SITECOMPLEXEN IN ALLUVIALE CONTEXT, NAAR AANLEIDING VAN DE ADVIESVRAAG VAN MINISTER GEERT BOURGEOIS VAN 23 DECEMBER 2016

I. SITUERING ADVIESVRAAG

1. De VCOE ontving op 23 december 2016 een adviesvraag van minister-president Bourgeois, bevoegd voor onroerend erfgoed, over de vaststelling van de inventaris van archeologische zones voor zes prehistorische sitecomplexen in alluviale context. Deze archeologische zones liggen verspreid over Vlaanderen. Het “meerperiode sitecomplex in alluviale context in de Scheldevallei te Welden”, het “prehistorisch sitecomplex van de depressie van de Moervaart” en het “prehistorisch sitecomplex van de Vrasenepolder” bevinden zich in Oost-Vlaanderen. Het “prehistorisch sitecomplex in alluviale context in de Demervallei” is gelegen in de provincie Limburg. Het “prehistorisch sitecomplex in alluviale context van de Wingevallei” situeert zich in Vlaams-Brabant. En het “prehistorisch sitecomplex in alluviale context van Nijlen – Varenheuvel – Abroek” is gelegen in de provincie Antwerpen.
2. Een archeologische zone betreft een zone waar op basis van waarnemingen en wetenschappelijke argumenten onderbouwd kan worden dat ze met hoge waarschijnlijkheid archeologische waarde heeft (art. 2.1, 11° Onroerenderfgoeddecreet).
3. Het Onroerenderfgoeddecreet (art. 4.1.1 en 4.1.3) voorziet dat de Vlaamse Regering de inventaris van de archeologische zones vaststelt. De Vlaamse Regering onderwerpt de vast te stellen inventaris aan een openbaar onderzoek van zestig dagen. Gedurende die periode kan iedere burger opmerkingen of bezwaren formuleren over zogenaamde feitelijkheden. Het openbaar onderzoek liep van 5 september 2016 t.e.m. 4 november 2016. Er werden 59 bezwaarschriften ingediend. Deze werden samen met een overzicht en een samenvatting van de ingediende bezwaren overgemaakt aan de VCOE.

De Vlaamse Regering wint vervolgens over de inventaris en de opmerkingen en bezwaren afkomstig van het openbaar onderzoek advies in bij de VCOE. Dit advies wordt uitgebracht binnen een vervaltermijn van dertig dagen, ingaand de dag na deze van de ontvangst van de adviesvraag. Daarna kan de minister de inventaris definitief vaststellen en gaan er voor de vastgestelde inventarisitems algemene en specifieke rechtgevolgen van kracht.

II. BEZWAARSCHRIFTEN

4. In het kader van het openbaar onderzoek werden in totaal 59 bezwaarschriften ingediend, zowel door particulieren als door lokale besturen. Het betreft 40 bezwaarschriften met betrekking tot het sitecomplex in de Wingevallei, zeven bezwaarschriften met betrekking tot het sitecomplex in de depressie van de Moervaart, zes bezwaarschriften met betrekking tot het sitecomplex in de Scheldevallei, vier bezwaarschriften met betrekking tot het sitecomplex in de Vrasenepolder en tot slot twee bezwaarschriften met betrekking tot het sitecomplex te Nijlen – Varenheuvel – Abroek. Voor het sitecomplex in de Demervallei werden geen bezwaren ingediend.

5. De bezwaarschriften ingediend door particulieren zijn overwegend negatief. Heel wat particulieren geven aan niet akkoord te gaan met de bijkomende administratieve en financiële lasten die een vaststelling van de inventaris van archeologische zones met zich meebrengt. Zij vrezen dat de vaststelling een minwaarde voor hun eigendom zal betekenen. Tal van bezwaarindieners argumenteren bovendien dat hun percelen door de bouw van woningen of bedrijfsgebouwen te sterk verstoord zijn en aldus geen archeologisch potentieel meer hebben. Zij vragen daarom hun perceel uit de afbakening te schrappen.
6. Ook verschillende lokale besturen dienden een bezwaarschrift in. Voor de vaststelling van het sitecomplex in de depressie van de Moervaart betreft het de stadsbesturen van Gent en Lokeren. De stad Lokeren stelt akkoord te kunnen gaan met de vaststelling, op voorwaarde dat de afbakening wordt aangepast zodat de bestaande woningen, landbouwbedrijven en de kruiskapel buiten de afbakening vallen. Ook de stad Gent kan akkoord gaan met de voorgestelde afbakening. Zij beklemtonen evenwel de noodzaak van goede communicatie met en een betere afstemming van de initiatieven van Onroerend Erfgoed Vlaanderen op de kennis van hun stedelijke dienst voor archeologie.

De stad Leuven en de gemeenten Holsbeek en Rotselaar dienden bezwaren in betreffende het sitecomplex in de Wingevallei. De stad Leuven betreurt dat er onvoldoende gecommuniceerd werd met haar diensten over de afbakening en de vaststellingsprocedure. Het schepencollege wijst daarnaast op de beleidsmatige, administratieve en financiële gevolgen van de nieuwe archeologieregelgeving. De stad Leuven stelt dat de regelgeving voor archeologie nog niet op punt staat en meent aldus dat een bijkomende vaststelling van een archeologische zone voorbarig is. De gemeentebesturen van Holsbeek en Rotselaar geven aan zich niet te kunnen vinden in het principe van een afbakening die zonder voorafgaand overleg met de (inter-)gemeentelijke diensten wordt opgelegd. Zij vrezen dat de afbakening van de archeologische zone een minwaarde voor de gronden zal opleveren en wijzen tevens op de stijgende administratieve lasten voor gemeentelijke diensten. De gemeentebesturen vragen zich af hoe de beoogde kenniswinst kan opwegen tegen de maatschappelijke kost van de afbakening. Beide gemeenten formuleren een alternatief afbakening voorstel.

7. In de samenvattende nota concludeert het agentschap onroerend erfgoed dat slechts enkele bezwaarschriften feitelijkheden aanbrengen die een grond vormen om de afbakening te wijzigen of om een inhoudelijke aanpassing door te voeren. De bezwaarschriften waarin sprake is van een grondige bodemverstoring door recente werkzaamheden werden nagekeken. Indien relevant worden de betrokken percelen uit de voorgestelde archeologische zones geknipt. De nota geeft aan dat dit omwille van de uniformiteit tevens zal gebeuren voor alle dergelijke percelen binnen de vast te stellen zones. In de archeologische zone Nijlen – Varenheuvel – Abroek zullen bovendien een aantal van de sterk verstoorde percelen toegevoegd worden aan de kaart van gebieden waar geen archeologie te verwachten valt.

De commissie merkt op dat de samenvattende nota niet preciseert welke percelen aldus uit de afbakeningen zullen worden gelaten. Het is onduidelijk in welke mate de afbakeningen gewijzigd werden. De commissie vraagt dit verder te verduidelijken en op kaart te illustreren.

III. ALGEMENE BEMERKINGEN

8. De commissie erkent de archeologische waarde van de zes voorgedragen archeologische zones en kan aldus de opname in de vastgestelde inventaris van archeologische zones

ondersteunen. De commissie wenst evenwel nog een aantal bemerkingen te formuleren met betrekking tot 1° de gehanteerde afwegingskaders; 2° de beschrijvingen van de vast te stellen archeologische zones; 3° de afstemming met beschermden archeologische sites en 4° de afstemming met de kaart van gebieden waar geen archeologie te verwachten valt.

9. De commissie merkt op dat nergens in het vaststellingsdossier verwezen wordt naar de afwegingskaders waarmee de zones werden geselecteerd. De inventarismethodologie¹ voor de inventaris van archeologische zones geeft nochtans inzicht in de afwegingen die gemaakt moeten worden voor de opname van een archeologische zone in het vastgestelde onderdeel van de inventaris. Een vastgestelde archeologische zone moet in de eerste plaats beantwoorden aan de decretaal vastgelegde definities voor 'archeologische zone' en 'archeologie'. Bovendien moet een vastgestelde archeologische zone *"waarschijnlijk voldoende goed bewaard zijn"* en er moet *"een reële kenniswinst verwacht worden"*. De inventarismethodologie verduidelijkt dat ook de geografische en thematische context mee als afwegingskader gehanteerd wordt om een archeologische zone al dan niet in de inventaris op te nemen. De commissie stelt evenwel vast dat het vaststellingsdossier voor de zes geselecteerde zones niet aantoont hoe bovenstaande afwegingen werden gemaakt. Het is voor de commissie bovendien onduidelijk in hoeverre voorliggende zes zones een afgerond en voor Vlaanderen representatief geheel vormen binnen het thema 'archeologische zones in alluviale context'. De commissie is van mening dat alle gemaakte afwegingen integraal deel moeten uitmaken van het vaststellingsdossier waarover de commissie om advies wordt gevraagd. De commissie vraagt de afwegingen die aan de basis liggen van voorliggende selectie in een begeleidende nota te verduidelijken.

Bijkomend merkt de commissie op dat noch de adviesvraag, noch het vaststellingsdossier inzicht geven in de precieze aanleiding van voorliggende vaststellingen. De commissie vraagt tevens de aanleiding van voorliggende vaststellingen te duiden in een begeleidende nota.

10. De commissie merkt op dat het vaststellingsdossier per archeologische zone een afbakeningsplan en een informatieve fiche bevat. De informatieve fiches geven onder meer een beschrijving van de afgebakende archeologische zones. De commissie stelt vast dat deze beschrijvingen zeer summier zijn en niet voldoen aan de 'wijze van beschrijving van de erfgoedwaarde' zoals voorgeschreven in de inventarismethodologie². De commissie meent dat minimaal een geografische situering van de archeologische zone, de gekende vindplaatsen (inclusief situering) en de resultaten van reeds gevoerd (veld)onderzoek, een evaluatie van de bewaringstoestand (conservering en gaafheid), een onderbouwde motivatie voor de afbakening en een inschatting van de te verwachten kenniswinst en de relevantie daarvan voor Vlaanderen beschreven moeten worden. De commissie merkt op dat de informatieve fiches wel doorverwijzen naar de uitgebreidere wetenschappelijke inventaris. Echter *"de informatie die daarin staat, maakt geen deel uit van de vaststelling. Bezwaren*

¹ Vastgesteld bij ministerieel besluit van 17 juli 2015.

² De beschrijvingswijze voorziet in de opmaak van een archeologische nota die *"een overzichtelijke beschrijving geeft van de gedocumenteerde archeologische waarnemingen in of nabij de zone en een wetenschappelijk onderbouwde prognose van het archeologische erfgoed in de archeologische zone. (...) In de archeologische nota wordt ook de reëel te verwachten kenniswinst ingeschat bij nieuw archeologisch onderzoek. Bij deze beoordeling wordt steeds een relevantie voor Vlaanderen voor ogen gehouden."* De inventarismethodologie verduidelijkt verder dat *"het vastgestelde onderdeel van de inventaris van archeologische zones ook een inschatting vergt van de mate van verstoring van de zone ten gevolge van natuurlijke of menselijke processen. (...) Als vroegere verstoringen gedocumenteerd zijn, worden daarvan ook de aard en de omvang beschreven. Als dat bekend is, wordt ook meegenomen in welke mate grondsporen, anorganische en organische resten bewaard kunnen zijn (conservering) en in welke mate archeologische overblijfselen nog in de oorspronkelijke positie aanwezig kunnen zijn (gaafheid)."*

kunnen enkel betrekking hebben op de teksten van het voorliggend vaststellingsdossier (adres, afbakening, beschrijving...).”

11. De commissie heeft verder vragen bij de afstemming van de vast te stellen inventaris van archeologische zones met de bescherming van archeologische sites in alluviale context. Op basis van de inventaris van het onroerend erfgoed stelt de commissie vast dat een aantal niet-vastgestelde archeologische zones in alluviale context reeds als archeologische site werden beschermd. Het gaat onder meer om de prehistorische site Bergenmeersen in Wichelen (ID 302883), de prehistorische site Zennegat in Mechelen (ID 301327) en de site Donk – Oud Kerkhof in Herk-de-Stad (ID 304260). Deze laatste archeologische site situeert zich overigens midden in het archeologisch sitecomplex in de Demervallei dat voor vaststelling wordt voorgedragen. Dit wordt evenwel nergens aangegeven. Voor de andere twee archeologische sites is het onduidelijk of deze op termijn nog zullen worden vastgesteld.

Het is voor de commissie tevens onduidelijk of het de ambitie is om na vaststelling van de zes archeologische zones over te gaan tot het (gedeeltelijk) beschermen ervan. De commissie vraagt aldus de afstemming tussen voorliggend vaststellingsdossier en de bestaande en toekomstige beschermingen van archeologische sites in alluviale context verder te duiden.

12. Tot slot formuleert de commissie een opmerking inzake de afstemming van de vastgestelde archeologische zones met de kaart van gebieden waar geen archeologie te verwachten valt (de GGA-kaart). De commissie stelt vast dat binnen de perimeter van de archeologische zones “depressie van de Moervaart”, “Demervallei” en “Wingevallei” een aantal percelen liggen waar volgens de GGA-kaart geen archeologie te verwachten valt. Deze percelen werden evenwel niet uit de afbakening als archeologische zone geknipt. Voor de zone “depressie van de Moervaart” gaat het om een perceel ter hoogte van de Meersstraat en de Kwakkelstraat. Voor de zone “Demervallei” betreft het een L-vormig perceel ten zuidoosten van het Schulensmeer. Voor de zone “Wingevallei” gaat het om drie percelen ter hoogte van het rondpunt aan het Marc Muntenplein. Daarnaast merkt de commissie op dat naar aanleiding van het openbaar onderzoek een aantal percelen in de zone “Nijlen – Varenheuvel – Abroek” zullen worden toegevoegd aan de kaart van gebieden waar geen archeologie te verwachten valt en dat deze percelen uit de afbakening van de archeologische zone zullen worden geknipt. De commissie vraagt om alle percelen waar geen archeologie verwacht wordt consequent uit de afbakening als archeologische zones te knippen.

IV. CONCLUSIE

13. De commissie kan de vaststelling van de inventaris van archeologische zones voor de zes prehistorische sitecomplexen in alluviale context ondersteunen en adviseert de vaststelling voorwaardelijk gunstig. De commissie vraagt:
 - De mate waarin de afbakeningsplannen werden aangepast naar aanleiding van het openbaar onderzoek te verduidelijken en op kaart te illustreren (par. 7);
 - De aanleiding van voorliggende vaststellingen en de gehanteerde afwegingskaders transparant te maken in een begeleidende nota. (par. 8);
 - De beschrijvingen van de archeologische zones zoals opgenomen in de informatieve fiches in overeenstemming te brengen met de voorschriften uit de inventarismethodologie (par. 9);

- De afstemming tussen voorliggend vaststellingsdossier en de bestaande en toekomstige beschermingen van archeologische sites in alluviale context verder te duiden (par. 10);
- Alle percelen waar geen archeologie verwacht wordt consequent uit de afbakening als archeologische zones te knippen (par. 11).

Namens de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed,

Michiel Deweydt
Voorzitter